



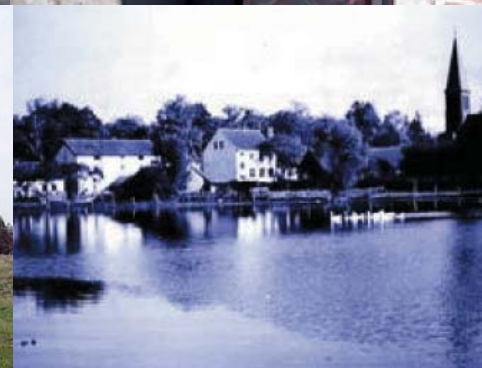
ALTERRA

WAGENINGEN UR

Visit to the Nemunas River area (Lithuania) – autumn 2007

J.R. Mulder
T.J. Weijschedé

Alterra-rapport1706, ISSN 1566-7197



Visit to the Nemunas River area (Lithuania) – autumn 2007

Visit to the Nemunas River area (Lithuania) – autumn 2007

J.R. Mulder

T.J. Weijschedé

Alterra-rapport 1706

Alterra, Wageningen, 2008

ABSTRACT

Mulder, J.R. & T.J. Weijsschedé, 2008. *Visit to the Nemunas River area (Lithuania) – autumn 2007*. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1706. 82 blz.

In het voorjaar van 2007 is besloten om het gebied van de Nemunas rivier op de grens van Litouwen en Kaliningrad te bezoeken om boeren te interviewen over het omgaan met hoog water in een vrijwel onbedijkt gebied. Daarnaast is een beeld gevormd van de overstromingsvlakten. Dit rivierengebied overstroomt twee keer per jaar, waarbij de boerderijen en nederzettingen in totaal zo'n twee maanden van de bewoonde wereld zijn afgesloten.

Het blijkt dat de noodzaak om samen te werken vanwege het hoge water niet wordt gevoeld. Zowel de oudere generatie als de jongere generatie boeren heeft hier weinig behoefte aan. De oudere boeren gaven aan dat zij al tientallen jaren konden omgaan met het overstromen van de riviervlakte. In tijden van overstroming was hun boerderij omringd met water, maar zij hielden nog droge voeten. Wanneer zij in het verleden iets te kort kwamen roeiden ze met een bootje naar de vaste wal om etenswaar te halen. Tegenwoordig zorgt het Syndicaat goed voor ze. De jongere generatie boeren ziet ook geen heil in samenwerking. Zij hebben het druk genoeg om het eigen bedrijf te runnen. Daarnaast speelt een veel zakelijker instelling, men wil z'n eigen boontjes kunnen doppen.

In the spring of 2007 we decided to visit the area of the Nemunas River on the border of Lithuania and Kaliningrad. The main reason was to interview farmers about dealing with high-water levels in areas with hardly any dikes. Apart from that, we wanted to gain insight in the floodplains. This river area is flooded twice a year. In total the farms and settlements are being cut off from everything for two months each year.

The necessity of cooperating because of the high-water levels is not present. Neither the older nor the younger generation feels this need. The elderly farmers told us they had been able to cope with the flooding for decades. At times of flooding their farm was surrounded by water, but they kept their feet dry. When they lacked anything, they took a rowing boat to the shore to collect food. Nowadays the syndicate takes good care of them. The younger generation of farmers doesn't see any good in cooperation either. They are busy enough running their own company and have a more business minded attitude: they want to take care of his own company by themselves.

Keywords: historische organisatievormen, hoogwaterproblematiek, Litouwen, overstromingsvlakten.

ISSN 1566-7197

This report is available in digital format at www.alterra.wur.nl.

A printed version of the report, like all other Alterra publications, is available from Cereales Publishers in Wageningen (tel: +31 (0) 317 466666). For information about, conditions, prices and

© 2008 Alterra

P.O. Box 47; 6700 AA Wageningen; The Netherlands

Phone: + 31 317 484700; fax: +31 317 419000; e-mail: info.alterra@wur.nl

No part of this publication may be reproduced or published in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system without the written permission of Alterra.

Alterra assumes no liability for any losses resulting from the use of the research results or recommendations in this report.

Contents

1	Introduction	7
2	Preparations	9
3	The genesis, history and geography of Pagegiai	11
4	Observations and conclusions	13

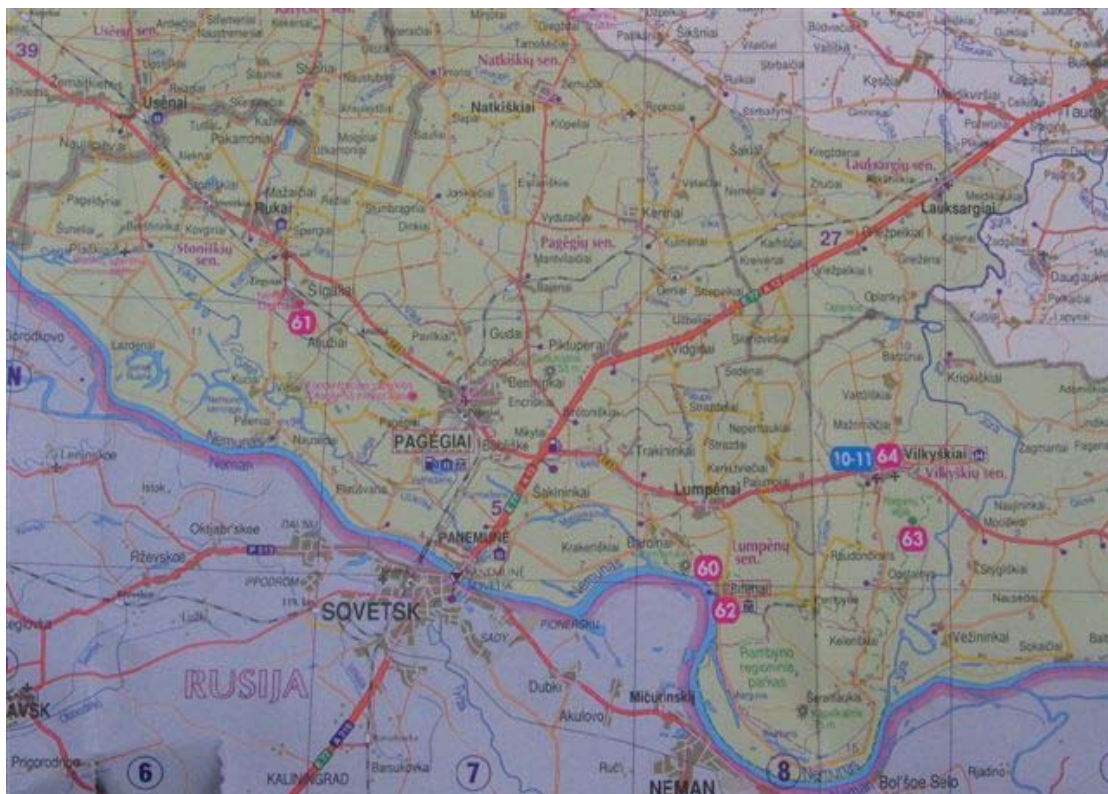
Appendices

1	Programme	17
2	Daily report of the visit	19
3	Management levels and institutions of public administration of Lithuania	79
4	Organization of public institutes in Lithuania	81

1 Introduction

In the spring of 2007 we decided to visit the area of the Nemunas River on the border of Lithuania and Kaliningrad. The main reason was to interview farmers about dealing with high-water levels in areas with hardly any dikes. Apart from that, we wanted to gain insight in the floodplains. We chose the municipality of Pagegiai in the Province of Taurage as there was already information about high-water level problems available.

In November 2007 Roel During (Alterra) interviewed several administrators of the Pagegiai municipality as part of the European project CULTPLAN. He was impressed by their approach of high-water level and received a Power Point presentation called 'Flood Awareness & Prevention Policy in border areas'. This river area is flooded twice a year. In total the farms and settlements are being cut off from everything for two months each year. In the 13th century before the diking, we had a similar situation in our area the Betuwe.



Map of Pagegiai and surroundings

The aim of the research was by interviewing experts and farmers:

- 1 to get an impression of the geological and hydrological conditions and of the geographical position of the area for the comparison with the Betuwe before the diking;

- 2 to get an idea of how the inhabitants currently deal with high-water levels in an area with hardly any dikes and the situation during and before the Russian predominance;
- 3 to inquire whether the inhabitants revive historical organization forms to help each other.

2 Preparations

As interviewing the local farmers was the main aim, we decided to visit the area after the harvest, in the autumn. We used our network of the INTERREG IIIC project CULTURED to get in touch with the authorities in Taurage. Mrs. Birute Karaveliece of the Panevezys County Governors Administration established contact with Mr. Simas Einikis, director of Regional development department of Taurage County Governors Administration. Both stressed the point not to travel to the area without proper preparations and to involve the local authorities in the approach of the farmers, because:

- most farmers don't have a firm grasp of the English language;
- the degree of crime (e.g. the so called contraband, the smuggling of cigarettes).



Part of the floodplain of the Nemunas River is filled

3 The genesis, history and geography of Pagegiai

The area of Pagegiai and surroundings consists of Holocene and Pleistocene depositions. The highest parts of the landscape consist of lateral moraine, which have been formed during the Weichselien (115,000 - 10,000 years ago). The range of low mountains is being formed by terraces; the lowest parts consist of stream ridges and coarse backland. East of Vilkyskiai the river Jura flows into the Nemunas (in German Memel), West of Pagegiai the river Vilka. During high-water levels the Holocene depositions are flooded, except the highest parts of the stream ridges. The lateral moraine and the river terraces are not flooded. However, they do cave in due to erosion.

The earliest history of the area around Pagegiai goes back to the prehistory. On the lateral moraine of Rambynas Hill (currently a Regional Park) are burial mounds present.



Burial mounds Rambynas Hill

The residences concentrate on the river terraces and the stream ridges with villages, hamlets and scattered farms. The most important villages are Vilkyskiai, Lumpenai, Panemune, Pagegiai, Rukai and Stoniskiai. The high sandy lateral moraine and river terraces are mostly in use as deciduous and coniferous woodlands. The largest part of the area has been brought into cultivation with 80% of pastures and meadows and 20% of arable crops related to livestock-farming. In Vilkyskiai is a large dairy factory, where the famous Rambynas cheese is made.

The Belorussian city Sovetsk (in former days the East Prussian 'Tilze or 'Tilsit) at the opposite side of the Nemunas is accessible through two bridges (railroad - and traffic bridge). The famous 'Karaliene Luiza' bridge connects Panemune with Sovetsk (Tilze). The complexity of the history of this area complicates reading this landscape.

The municipality of Pagegiai (province of Taurage) is located in the lower area of Pajuris, near the River Nemunas. It is founded in 1999, is 53700 hectare in surface and there are around 12500 inhabitants. Pagegiai itself has 3000 inhabitants. The hamlet was first mentioned in 1281. Since the beginning of the 15th century, the hamlet is part of Klaipeda. In 1875 the railroad through Pagegiai was completed. After Klaipeda was added to the rest of Lithuania in 1923, Pagegiai flourished. From way back Pagegiai became famous with its horse-breeding, which the King of Prussia founded in 1732. There were some distinguished country estates in the area. Agriculture and public services are the main means of existence in Pagegiai. De flooding of the Nemunas has become a tourist attraction. The municipality is divided in five separate syndicates (in Lithuanian: seniunija) with 110 villages.

4 Observations and conclusions

Basically our areas are very similar in their genesis: high lateral moraines, river terraces, stream ridges and backlands. Only our lateral moraines are older and our backlands are heavier.

The settlements are in both countries concentrated on the grounds that are not flooded. The main difference with the Nemunas delta is the diking of the Betuwe and as a result of the diking the enormous growth of the urbanization in the 20th century in the areas situated inside the dikes.

The municipality of Pagegiai is formed by five different syndicates. The municipality is the formal governmental body with many regular responsibilities. She receives money from the taxpaying civilians and from the national government. Her task and responsibility is to take care of a healthy (agricultural) economy, healthcare, security and for the safety of the inhabitants of the floodplains of the Nemunas.

The syndicates that were founded in 1994 (three at first, divided in five later on) are to bridge the gap between the formal government and the civilians and to implement municipal policy like keeping roads free of snow, collecting garbage, maintenance of the villages, maintenance of the graveyards, but also organizing annual festivals and registering the deceased. This way civilians don't have to travel long distances to take care of formal businesses.

We were under the impression that the heads of the syndicates had a good appreciation of what was going on in their area and what concerns the inhabitants. They organize a meeting with the civilians twice a year, to find out which issues can be improved. Problems the syndicates are involved in are:

- social problems: young people heading for the city, leaving none to take care of the elderly;
- flooding problems: no money to restore collapsed dikes;
- crime: solving the contraband

Interesting is the conversion of the agricultural system after the independence in 1991. Farmers in Lithuania, including the region of Pagegiai, were employed in kolkhozes and sovkhoses during the Russian period. The land was state property and therefore collective ownership. Afterwards, land was returned to the farmers according to the former rights of ownership of their parents and grandparents. Most farmers received their land back and had to start farming by themselves. This caused two problems:

- scattered land use, as each farmer received a small part. The milk production was reduced by 50%, beforehand Lithuania was the largest milk producing country after the Netherlands. Apart from that, the division wasn't always executed in a fair way, according to Valdemaras Kyzelis from Vilkyskiai. This didn't help a smooth start.
- farmers were not used to running their own company, as they performed specialized duties in the kolkhozes and sovkhoses within the framework of a huge

agricultural system. Present farmers need to do everything by themselves: landowner, manager and worker.

(from: article Lithuania in the World, no. 5, 2007)

We were under the impression that near Zukai a group of farmers that worked in the local sovkhov, found each other once again to help another with milking, feeding the cattle and sharing the equipment. They knew each other from beforehand and apparently there was enough confidence left to cooperate once more. They haven't made any official agreements, as was independently told by both Sigitas Stonis, head of the seniunija Vilkyskiai and his deputy Stasys Norvilas. If this were true, those farmers reverted to a historical organization form, the sovkhov (though it is a young historical one).

The mayor of Pagegiai, Mr. Kestas Komkis had already stated in his interview that most farmers didn't cooperate during high-water levels, as the farm buildings are situated far apart. The farmers we interviewed confirmed his statement.

We haven't discovered any cooperation amongst the farmers. They all take care of themselves. This is true for both the older generation as for the younger farmers. On some occasions a friend would help, as was the case of Valdemaras Kyzelis.

In our opinion, the lack of cooperation was not only a result of the great distances between the farm buildings, but had to do with their origin as well.

This area is a melting pot of East Prussians, Lithuanians and Russians. We think the consequences of the deportation of many Lithuanians to Siberia shortly after World War II and their return in the late fifties. Furthermore the East Prussians have dwelled in- and outside the country before and after the war. Last but not least, the Russian influence inside 'Small Lithuania' and outside, in Lithuania and Kaliningrad has taken its toll. Only twenty years are gone by and already much has happened. The division of the municipality in five syndicates has undeniable contributed in a positive way.

However, we didn't come across this social cohesion between the farmers in the flooding area of the Nemunas and the Jura. The necessity of cooperating because of the high-water levels is not present. Neither the older nor the younger generation feels this need. The elderly farmers told us they had been able to cope with the flooding for decades. At times of flooding their farm was surrounded by water, but they kept their feet dry.

When they lacked anything, they took a rowing boat to the shore to collect food. Nowadays the syndicate takes good care of them. Whenever there is a shortage of food or medical supplies, a helicopter is used to rush in the necessary.

Before the telephone was introduced, inspection rounds were being flown. When a farmer had raised a flag, the helicopter would fly in. At this moment everybody has a telephone, or emergency phones are distributed.

The younger generation of farmers doesn't see any good in cooperation either. They are busy enough running their own company. Moreover, the farmer we interviewed

was more business minded: he wants to take care of his own company. He is eager to expand, more cattle and in the future purchasing more land.

Outside the floodplains as well, on the higher parts, not all farmers are member of a community. One farmer we spoke is really busy with his own company and doesn't feel the need to cooperate. With the help of European Agricultural subsidies he was able to establish a healthy dairy farm. He hopes to be able to compete with other European dairy farmers.

Appendix 1 Programme

Monday, 29/10

9.00-10.00	Meeting with the Pagėgiai municipality mayor Kęstas Komskis, and expert Vaidotas Degutis
10.00-12.30	visit Rambynas hill and museum Martinos Jankaus
12.30-13.15	lunch
13.15-15.00	exploring seniunai of Pagegiai with Alvidas Einikis
15.00-17.00	ppt presentation John Mulder for experts and heads of seniunai
18.00-20.00	dinner

Tuesday, 30/10 – exploring the region

10.00-12.00	meeting with the head of vilkyškiai seniunai, Sigitas Stonys
12.00-13.00	lunch
13.00-14.30	meeting with the head of Lumpėnai seniunai, Danguole Mikeliene
16.00-17.30	meeting with the head of Stonišķiai seniunai, Stanislovas Bagdonas
18.00-20.00	dinner

Wednesday, 31/10 – interview with the farmers.

9.30-12.30	Vilkyškiai (the meeting with 2 farmers)
12.30-13.00	lunch
13.30-14.30	Lumpėnai (Steponas Kuskys)
14.30-18.00	Stoniškiai (1 or 2 farmers)
19.00-21.00	dinner

Thursday, 01/11 free day (All Saints)

10.00-18.00	visit Rusne and Vende
19.00 20.00	dinner

Friday, 02/11

9.00	back via Kaunas to Vilnius
------	----------------------------

Appendix 2 Daily report of the visit

De eerste dag: 29 oktober

We zaten om 08.00 uur aan het ontbijt. Bamboleo van de Gipsy Kings schalde door het lege restaurant. We probeerden de serveerster duidelijk te maken dat de muziek wat ons betrof wel wat zachter mocht. Maar de poging haalde niets uit. Na het ontbijt stapten we in de auto om de burgemeester van Pagegiai, Kestas Komskis te ontmoeten.

Interview met burgemeester Kestas Komskis

Om 09.00 uur verwelkomde burgemeester Kestas Komskis ons op zijn kantoor in het gemeentehuis van Pagegiai. Hij stelde ons voor aan Vaidotas Degutas, hoofd veiligheid en aan het hoofd van de afdeling Communicatie. Rasa trad op als tolk. We vroegen hem of we het gesprek via een dictafoon op mochten nemen. Dat was geen bezwaar. Komskis zette op onze vraag de bestuurlijke indeling van de provincie Taurage uiteen (bijlage 2). Aan het hoofd van de provincie staat de gouverneur en van de gemeente de burgemeester. Het gemeentehuis staat in Pagegiai. De gemeente wordt verder onderverdeeld in vijf buurtschappen of syndicaten (in het Litouws seniunija genoemd), namelijk Vilkyskiai, Lumpenai, Pagegiai, Stoniskiai en Natkiskiai. Het hoofd van zo'n buurtschap heeft een eigen kantoor. Wij hebben alle buurschappen bezocht, behalve Natkiskiai. De burgemeester met zijn staf is bij overstromingen van de Nemunas verantwoordelijk voor de veiligheid van de bewoners en heeft een coördinerende rol. Bij intergemeentelijke problemen worden de gemeenten 'overruled' door de provincie Taurage en die weer door het Rijk, dat in Vilnius zetelt.



Mr Kestas Komskis, burgemeester van Pagegiai

De hoofden van de buurtschappen staan het dichtst bij de boeren en burgers. De telefoon is bij overstromingen het belangrijkste communicatiemiddel. Bij gevaar waarschuwen de boeren het hoofd van hun buurtschap en zij schakelen - indien nodig - het crisiscentrum van de gemeente in. Die bepaalt wat voor acties moet worden ondernomen. Het crisiscentrum bestaat uit vertegenwoordigers van politie, gemeentewerken, EHBO hulpdienst, brandweer, huisartsen, ziekenhuis, waterschap etc. Verder staan ze in verbinding met het leger, die o.a. helikopters beschikbaar stelt. Volgens de burgemeester functioneert het crisisteam bij overstromingen uitstekend. Op onze vraag of de gemeente wel eens klachten heeft gekregen van boeren over de hulpverlening schudde Komskis het hoofd. We vroegen hem of de bewoners elkaar helpen tijdens noodtoestanden. De burgemeester legde ons uit, dat dit vrijwel niet mogelijk is, omdat de huizen of boerderijen te ver van elkaar vandaan staan. Ze zijn aangewezen op de overheid. Wel werkten ze vroeger – tijdens en ook nog na de Russische overheersing - samen met de gemeente Sovetsk in Kaliningrad aan de overkant van de Nemunas. Maar sinds Litouwen is aangesloten bij de Europese Unie is die samenwerking verbroken. Men moet tegenwoordig een visum hebben om Kaliningrad binnen te komen.

Rond de klok van tien beëindigden we het gesprek met de burgemeester. We bedankten hem uitgebreid voor de medewerking van de gemeente voor ons onderzoek en voor het interview. In de veronderstelling dat wodka de favoriete, sterke drank is in Litouwen boden wij hem een kruikje Korenwijn aan (ambachtelijk gestookt door de fa. Rutte te Dordrecht), een stuk geitenkaas van de Loenense geitenmelkerij in de Betuwe en een boek over Waterbeheer in Nederland. De burgemeester lachte verlegen, bedankte ons hartelijk, en vertrouwde ons toe dat wodka niet de favoriete drank was in Litouwen. Hij wenste ons niettemin veel succes met ons onderzoek.

Kennismaking met het landschap van Rambynas Hill

Rasa, onze tolk, nam ons vervolgens mee naar het regionale Park Rambynas Hill. Bovenop de stuwwal genoten we van het prachtige rivierenlandschap met de majestieitlijke Nemunas rivier op de voorgrond. We waanden ons als op de Duno bij Doorwerth. Via lange houten trappen daalden we 46 m naar beneden en bereikten we een smalle, uiterwaardachtige laagvlakte. Een kleine vijftig meter verder stonden we aan de oever van de Nemunas.



De heidense plaats Rambynas Hill met monument

Achterom kijkend verraadde de steile wand van de stuwwal de krachtige, erosieve werking van de rivier. Om erosie te voorkomen of in ieder geval in te perken, staken korte kribben in de rivier. Rasa vertelde dat een deel van de stuwwal met daarop een nationaal monument, een heidens altaar, aan het begin van de 19^e eeuw door erosie in de Nemunas is verdwenen. Niet ver van de plek bovenop de heuvel herinnert een grote zwerfkei met inscriptie aan deze historische plek. Rambynas Hill is een geliefde plek voor het houden van festivals. Niet ver van het monument bevindt zich een openlucht theater. Een tiental ijzeren bakken, op enkele meters afstand van elkaar met de opening naar het theater toegekeerd, moeten het geluid van de spelers weerkaatsen. Wij namen de proef op de som en het werkte.



Openlucht theater op Rambynas Hill

Aan het einde van de morgen bezochten we het museum van Martynas Jankus (1858-1946), een bekende dichter en schrijver uit Litouwen. Hij zat in het verzet en verspreidde vanuit zijn illegale drukkerij allerlei pamfletten tegen de toenmalige

regimes. Het museum is gevestigd in het voormalige woonhuis van de dichter. Het huis is omgeven door een enorme tuin, waar kunstobjecten stonden opgesteld.



Een deel van de tuin met de kunstobjecten

Luda (Ludmilla) directeur van het museum leidde ons langs oude geschriften van Jankaus, langs oude typemachines, die hij heeft gebruikt en ze vroeg ons wat in het gastenboek te schrijven.



Ludmilla

Daarna ontspon zich een discussie over cultureel erfgoed en over de abominabele toestand, waarin sommige monumentale gebouwen verkeren. Daarop stelde Luda voor ons mee te nemen naar een overstromingsvlakte van de Nemunas, waar zich in de middle of nowhere een oud vervallen landhuis bevindt. Wij reden achter haar aan en na een kwartiertje rijden, arriveerden bij de ruïne van het landhuis, gebouwd op een natuurlijke hoogte. Het stamt uit de Pruisische tijd en heeft sinds de Russische overheersing leeg gestaan.



Cultureel erfgoed uit de Pruisische tijd

Luda vertelde en passant, dat dit gebied vroeger intensiever bewoond is geweest en dat verspreid in het laagland nog tientallen voormalige, particuliere begraafplaatsen voorkomen. Ze wees in de verte op een hoger gelegen bosje, dat als begraafplaats dienst heeft gedaan.



Niet meer in gebruik zijnde begraafplaats op een hoogte

Toen de Russen kwamen zijn veel bewoners weggetrokken, of gedeporteerd. We realiseerden ons, dat als er sprake is geweest van historische organisatievormen in dit gebied, ze vakkundig de nek om zijn gedraaid. Om ons heen zagen we uitgestrekte, dorre velden, afgewisseld met groene weiden met plukken hoog opgaande begroeiing, waarachter hier en daar een boerderijtje schuil ging. Het deed me denken aan Het Lege land van Auke van der Woud. We beseften, dat hier een stuk Pruisische geschiedenis voor ons lag, waarvoor we nu geen tijd hadden om er in te duiken. We namen afscheid van Luda en ook zij ging met en stuk geitenkaas naar huis. Rasa stelde voor om snel in een eenvoudig restaurantje nabij het station in Pagegiai te lunchen. Zo gezegd, zo gedaan. Ook hier stond de muziek erg hard.



Overstromingsvlakten van de Nemunas rivier en een dode arm

Op pad met Alvidas Einikis, hoofd van de Seniunija Pagegiai

Na de lunch pikten we om 13.30 uur Alvidas Einikis bij het gemeentehuis op. Hij nam ons mee naar Panemune, een vlek aan de oever van de Nemunas tegenover Sovetsk.



Alvidas Einikis



De cameratoren van Panemune op de dijk

Wij reden door een laag, uitgestrekt gebied, dat bij hoog water op sommige plaatsen meer dan 3 m blank komt te staan. Groene weiden werden afgewisseld door bruine, dorre, troosteloze vlakten. Wij passeerden twee dode armen van de Nemunas. Bij hoog water gaan ze meestromen. Panemune (de naam vermoedde het al) is een Pruisische nederzetting pal tegenover Sovetsk (voorheen Tilze). Op de rivier patrouilleerde een klein marineschip. Einikis vertelde ons over de 'Contrabande' en over de schadelijke gevolgen voor de economie van Litouwen. Na de toetreding van Litouwen tot de Europese Unie is vooral de smokkel van Russische sigaretten enorm toegenomen. De handel is zeer lucratief en de politie heeft de handenvol om de

smokkel te beteugelen. Bij Panemune reden we een dijk op en zagen we voor ons de Nemunas. Op de dijk stond een stalen toren, waarop een camera de omgeving continu afspeurde.



Patrouilleren op de Nemunas voor de stad Sovetsk



Overstromingsvlakten in Panemune

Het plaatsje Panemune zelf is bedijkt en dat is na de Russische overheersing gebeurd op verzoek van de bewoners aan de gemeente. De nederzetting bestaat uit een twintig- tot dertigtal huizen en boerderijen op een kluitje boven op een langwerpige hoogte (erosierest rivierterras of hoge stroomrug). Een paar pluimpjes rook boven de daken verraadde dat de huizen inderdaad bewoond werden. Verder namen we geen menselijke activiteiten waar.



Wat fruitbomen op het erf



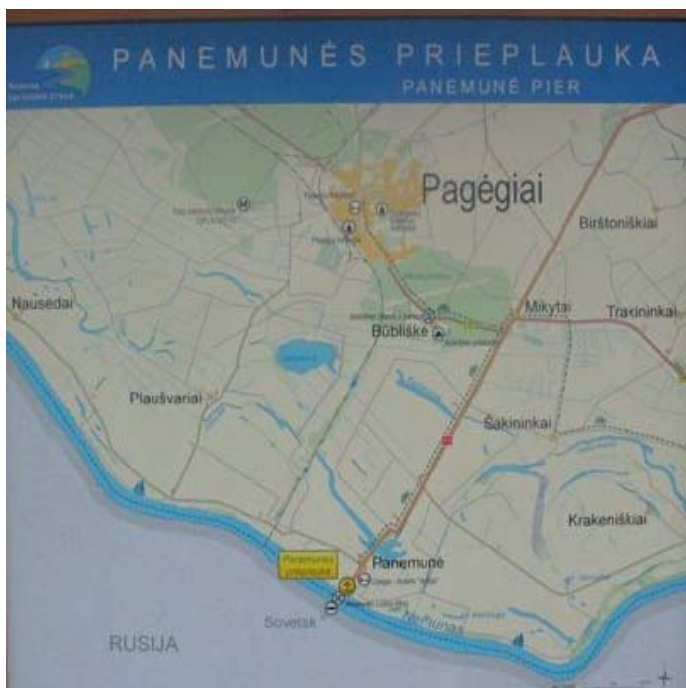
Groenteteelt achter de huizen

Het buitentalud van het omringdijkje was bekleed met betonblokken als bescherming tegen erosie van de rivier bij hoog water.



De verzwaarde dijk van Penemunde

Einikis vertelde ons, dat de hulpverlening tijdens de Russische overheersing stukken beter en vooral effectiever geregeld was dan tegenwoordig. Je hoefde maar op je vingers te fluiten en aan de overkant van de Nemunas ondernamen ze actie of andersom, lachte hij. Nu gaat het er veel bureaucratischer aan toe en moeten we bij moeilijke gevallen eerst naar Vilnius bellen. Ik vroeg hem of hij terug verlangde naar die tijd. 'Nou ja', antwoordde hij, 'democratie is leuk, maar iedereen moet meepraten; waardoor het lang duurt voordat er besluiten worden genomen. Vroeger werd alles van boven af beslist. Je wist, waar je aan toe was, protesteren hielp niet. Maar iedereen had wel een huis, had werk en geld om te leven. Tegenwoordig raken steeds meer mensen tussen het de wal en het schip.



Plattegrond van Panemune en Pagegiai



De beroemde "Karaliene Luiza" brug met de poort naar Sovetsk

Wij stapten in de auto, reden over een dijkje langs de rivier naar het westen om naar het noorden richting Pagegiai af te buigen en stopten bij een sluisje. Het deed ons aan een bekende uiterwaard langs de Waal denken. Zo'n sluisje aan de benedenstroomse kant van de polder om bij hoog water te worden opengezet om op die manier de polder langzaam vol te laten stromen. Zo probeert men bij ons doorbraken van zomerkaden te voorkomen. Op een hoge oever stond een boerderij

met een los aardappelkeldertje met grond bedekt zoals we die ook in bijvoorbeeld Zeeuws Vlaanderen kennen. We keerden terug naar Pagegiai en zette Einikis, voorzien van geitenkaas, een set pennen, een boek en met onze hartelijke dank bij het gemeentehuis af.



Afwateringssluisje in de dijk



Aardappelkuil in de dijk

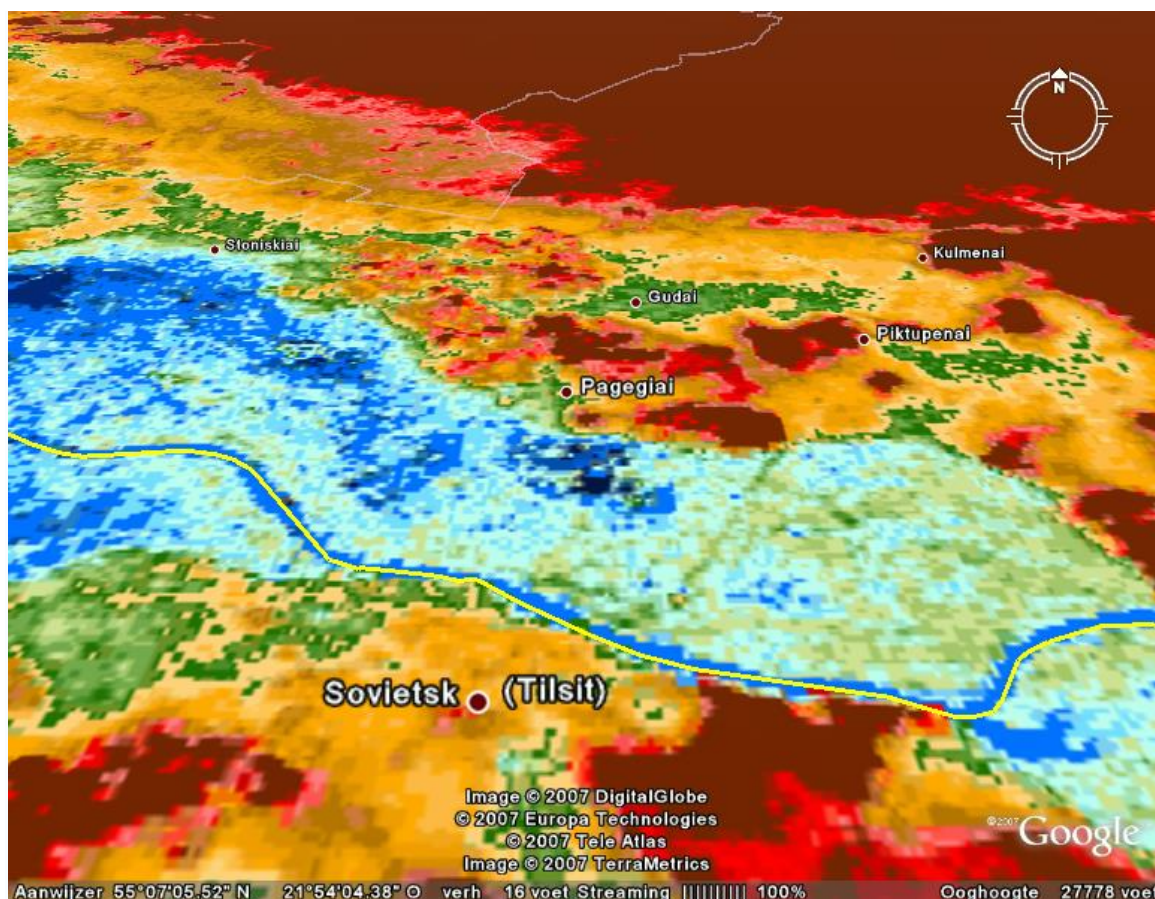
Bijeenkomst met de hoofden van de buurtschappen en enkele experts

Rond 15.00 uur traden we een kil vergaderzaaltje van het gemeentehuis binnen waar de andere hoofden van de buurtschappen met enkele experts op het gebied van historie en hydrologie stonden te praten.



De hoofden van de buurtschappen en experts

Laptop, beamer en scherm stonden al klaar. Het enige wat we hoefden te doen was de USB stick in te pluggen en onze Powerpoint presentatie over te zetten. Die ging over de raakvlakken van de landschapsgenese van de Betuwe en die van Pagegiai en we probeerden ons gehoor erbij te betrekken. Titus bediende de laptop en lachte voorkomend. Er hing aanvankelijk een wat kille, afstandelijke sfeer in het zaaltje. Ook de enige vrouw die aanwezig was, keek wat nors, alsof ze van hogerhand gestuurd was. Naarmate meer landschapsplaatjes op het scherm verschenen en er meer punten van herkenning waren, kwamen ze langzaam los. In wezen lijken onze gebieden qua ontstaanswijze erg veel op elkaar: Hoge stuwwallen, rivierterrassen, stroomruggen en kommen. Alleen onze stuwwalen zijn ouder en onze komgronden veel zwaarder.



Hoogtekaart van het stroomgebied van de Nemunas

De bewoning concentreert zich in beide gebieden op de overstromingsvrije gronden. Het grootste verschil met de Nemunasdelta is dat de Betuwe is bedijkt en dat daardoor vooral in de 20^e eeuw de bebouwing (verstedelijking) in het binnendijkse gebied van de Betuwe enorm is toegenomen.

We kregen de indruk dat de toehoorders het interessant hadden gevonden. De volgende dag zouden we eerst met de hoofd van de seniunija Vilkyskiai op stap gaan, daarna met die van Lumpenai en ten slotte met het hoofd van seniunija Stoniskiai.

's Avonds dineerden we met Rasa en Vika in een restaurant in het buitengebied nabij Rukai. De kwaliteit was prima zowel van het eten als van het Litouwse bier. Ze vonden dat erg prettig om te horen. Ook in dit restaurant stond de muziek hinderlijk hard. We vreesden dat dit in Litouwen gebruikelijk was en beide dames bevestigden dit. We hebben hen tijdens het diner veel gevraagd over hun ouders, over hun opleiding, uitgaan en over het leven in een onafhankelijk Litouwen. Ze wonen beiden nog thuis bij hun ouders. Rasa (26) sprak uitstekend Engels. Het werk op het gemeentehuis vond ze leuk, maar ze was toe aan een nieuwe uitdaging in Vilnius of Kaunas. Bovendien was in Pagegiai voor de jeugd weinig te doen.



Vika



Rasa

De rol van Vika (21), die vrij slecht Engels sprak, was (bleek nu) om Rasa uit de wind te houden door urgente gemeentetaken van haar over te nemen zodat zij ons zoveel mogelijk kon laten 'tolken'. Vika was van plan om weer in Klaipeda - 80 km verderop aan de kust van de Baltische zee - te gaan studeren. Haar tante woont daar, die haar onderdak zal verlenen. Rond 21.30 uur zetten we een punt achter onze maaltijd. We boden aan om Vika thuis te brengen, maar dat hoefde niet, want het was voor ons de verkeerde richting op. Ze belde haar vader, die binnen tien minuten voorreed. Ze nam afscheid. Morgenmiddag zou zij 'tolken'. Wij brachten Rasa naar Pagegiai en zette haar af voor de grauwe flat (uit de Russische tijd), waar ze met haar ouders woonde. Om 10.30 uur bereikten we het hotel. We wilden naar binnengaan, maar de deur was op slot. Al snel kwam de kokkin eraan om ons binnen te laten. Ze bleek boven een kamer te hebben. De auto moest achter het hek, dat vervolgens op slot ging. Daarna sloot ze zowel de buitendeur als de tussendeur van het hotel af. We zaten als ratten in de val als er brand zou uitbreken. We vroegen een sleutel om bij geval van nood eruit te kunnen. Maar ze verstond geen spat Engels; het had geen zin om verder te bakkeleien. Kortom, we zochten onze kamers op, op hoop van zegen dat alles goed zou gaan.

De volgende dag 29 oktober

Onder harde klanken van Bamboleo traden we de ontbijtzaal binnen. We waren de enige gasten. Om half tien hadden we met Rasa afgesproken om naar Sigitas Stonis, het hoofd van de buurtschap Vilkyskiai te gaan. En om half tien stapte Rasa het restaurant binnen. Ze bleek door haar vader te zijn gebracht.



Hotel 'Lavirga' in Vilkyskiai

Op pad met Sigitas Stonis, hoofd van de buurschap (seniunija) Vilkyskiai

Tegenover het hotel bevond zich een lage, groene heuvel, een soort brink met daaromheen een aantal boerderijen, een oude paardenstal, de Evangelisch Lutherse kerk en een soort dorps huis (wellicht de oude school), waarin het kantoor van Stonis was gevestigd. De kerk had een ranke toren en beide waren opgetrokken uit de kenmerkende rode baksteen.



De Evangelisch Lutherse kerk met links het kantoor van de seniunija

De architectuur was ontegenzeggelijk van Duitse oorsprong. Aan de oostzijde van de 'brink' verhief zich een vierkant blok appartementen naar Russisch ontwerp in het landschap. Het was oorspronkelijk grijs van kleur geweest, maar na de onafhankelijkheid hebben de huidige bewoners er kleur op aangebracht. Twee historische, lieflijke boerderijtjes flankeerden het geheel.



Twee uitersten naast elkaar aan de oostrand van de 'brink'

We liepen naar boven en bereikten het oude schoolgebouw. Binnen was het wat kil en somber. Een secretaresse ging ons voor in een ruime kamer. Achter een statige, donkerbruine tafel stond Sigita Stonis, het hoofd van de buurschap. Hij nodigde ons vriendelijk uit om plaats te nemen.



Mr Sigitas Stonis



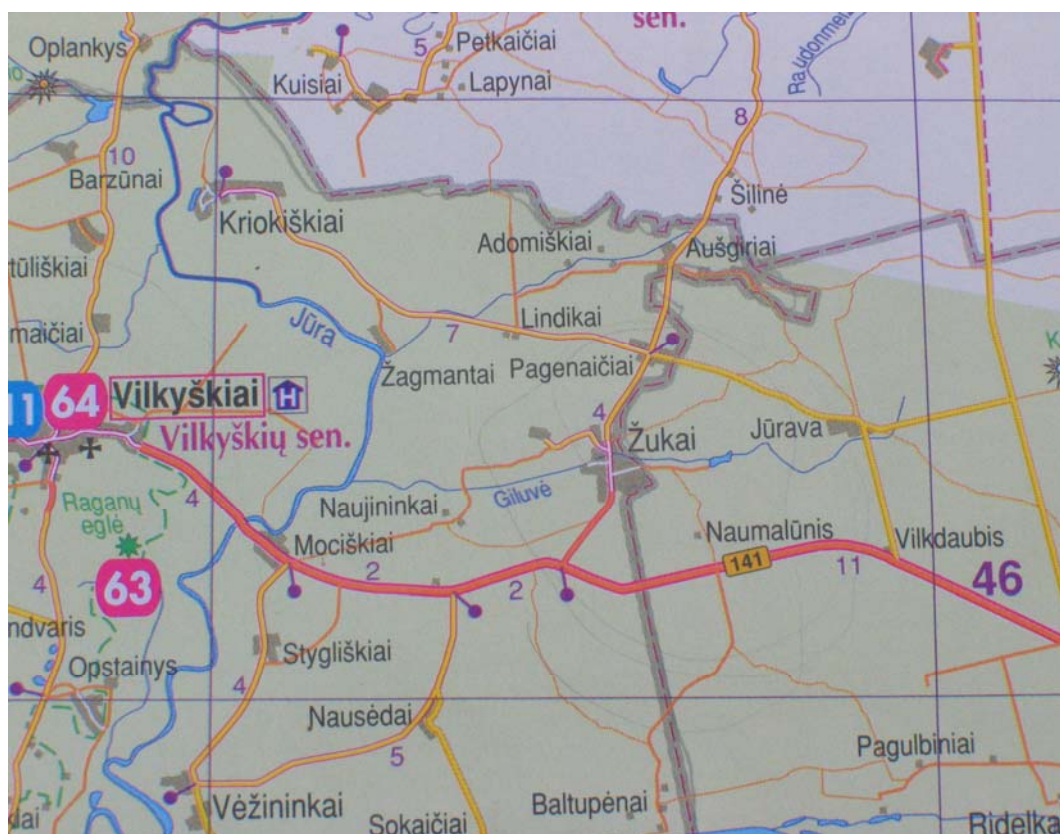
De nieuwe vlag van de buurschap Vilkyskiai

Hij vertelde ons wat over de buurtschap Vilkyskiai en toonde ons vol trots de nieuwe vlag. Op de groene vlag was een kar met daarop een stapel boeken geborduurd als symbool voor trefpunt van o.a. handelaren. Sigitas toonde ons op de computer een oude kaart van het gebied uit 1798-1802 met daarop vele Duitse toponiemen zoals Willkischken (Vilkyskiai).



Het oostelijke deel van een laat 18^e eeuwse kaart (1798-1802) met in het midden Willkischken (Vilkyskiai)

We reden naar het oosten richting Jurbarkas, passeerden al snel de brug over de Jura, een zijrivier van de Nemunas, die ten oosten van het voormalige landgoed Sereitlaukis in de Nemunas uitmondt. We sloegen links af naar het dorpje Zukai. Vandaar bogen we weer iets terug richting Jura en passeerden een vlek op een zandhoogte met een aantal boerderijtjes. Op een rommelig erf bivakkeerden wat ganzen en een eenzame, vleugellamme reiger.



Kaart met de rivier Jura en Zukai

We reden langzaam verder. Op vele telefoonpalen prijken ooievaarsnesten. Hun bewoners waren kennelijk naar het zuiden vertrokken. Rechts van de weg viel ons oog op een groot roodgrijs vervallen gebouw. Sigitas vertelde dat dit tot 1960 het hoofdgebouw was van de voormalige Pajurio kolchoz. Nadien werd het complex ingelijfd bij de sovchoze van Zukai, (Zuku tarybinis ukis Pajurio departament). Na de onafhankelijkheid zijn de gronden onder de Litouwers verdeeld op basis van het oorspronkelijke bezit van hun ouders of grootouders. Dat is in Pajurio ook het geval geweest. Vele bewoners verlieten de sovchoze en keerden terug naar hun geboortegronden om daar weer een eigen boerenbedrijf te gaan beginnen. We begrepen uit het verhaal van Sigitas, dat een aantal van deze boeren weer zijn teruggekeerd naar Pajurio. Ze vormden met degenen die waren achtergebleven de gemeenschap Kriokiski bendruomene. Pas veel later drong het tot ons door, dat we mogelijk te maken hadden met een historische organisatievorm, die weer nieuw leven is ingeblazen. Wellicht een onderwerp voor nader onderzoek.



Vervallen complex van de voormalige kolchoz Pajurio

De nederzetting bevond zich op een overstromingsvrije, zandige hoogte, waarschijnlijk een rivierterras met rivierduinen. Plaatselijk maskeerde hoog opgaand hout (dennen en loofbomen) de huizen en boerderijtjes. Aan het einde van het gehucht was een echtpaar van gevorderde leeftijd bezig afval op te stoken. Blauwe rook kringelde omhoog, terwijl de man met een markante, zwarte hoog opstaande muts op zijn hoofd het vuur opstookte. We passeerden hen langzaam. Ze keken ons achterdochtig na. De zandweg maakte een wijde bocht naar links en helde af naar een uitgestrekte polder..



Zandweg langs een dwarsdijk



Deel van een uitgestrekte lege polder

We vervolgden onze weg over het zandpad, dat aan de oostzijde werd geflankeerd door een dwarsdijk, die verderop aansloot op de hoge dijk langs de rivier Jura. De polder was over de gehele lengte in twee helften verdeeld door een brede wetering, die voor de afwatering van de polder zorg droeg. Sigitas vertelde dat de dijk langs de Jura in het verleden herhaaldelijk was doorgebroken. Omdat de polder niet bewoond was, stak de gemeente geen geld in de reparatie van de dijk, evenmin de boeren, omdat het rijke overstromingswater het land bemestte. We vroegen ons af door wie en waarom de dijk in het verleden was aangelegd. We stapten uit, klommen op een dijk en daalden aan de andere kant weer af naar de oever van de Jura. Aan de overzijde van de Jura zagen we aan een omgevallen berkenstam dat bevers aan het werk waren geweest.



De Jura



Werk van bevers

Rechts daarvan lag vroeger een voetbrug over de rivier, die volgens Sigitas binnenkort in ere hersteld zou worden.



Overstromingsvlakte met op de achtergrond de lage heuvels, die door erosie van de Jura zijn aangetast

Voordat we in de auto stapten, wierpen Sigita, Rasa en Titus een blik op de kaart.



Titus, Rasa en Sigita

We keerden terug over het zandpad naar de nederzetting. Het oude echtpaar van het vuurtje zagen we niet meer, zeker binnen koffie drinken. We volgden voor een deel de weg terug zoals we gekomen waren. Onderweg kreeg ik spijt dat we niet even gestopt waren bij het oude echtpaar om wat vragen te stellen over hun woonplaats. Te laat. We sloegen rechts af en reden door een naaldbos. Sigita liet ons stoppen bij een smalle, kaarsrechte wal. Het bleek de restanten van een smalspoor te zijn, waarover vroeger vóór de Russische coupe een treintje van Jubarkas naar Vilkyskiai reed.



Kaarsrechte wal door het bos: relict van een smalspoor

Terug in Vilkyskiai namen we afscheid van Sigita Stonis, nadat hij eerst nog de historische kaart van het gebied op onze USB stick had gezet en niet te vergeten een aantal oude foto's (hobby van Sigita) van het gebied, die we hieronder hebben afgedrukt.



Hoog water in Vilkyskiai in 1939



Ansichtkaart uit Wilkischken (Vilkyskiai) uit 1902



Landhuis in 1939



Melkfabriek in 1954



Op het land in 1952

Op pad met Danguole Mikeliene, hoofd van de seniunija Lumpenai.

Na snel in ons hotel wat gegeten te hebben, vertrokken we om 13.30 uur naar de buurschap Lumpenai, waar Danguole Mikeliene, hoofd van de gelijknamige seniunija ons op haar kantoor opwachtte. Na een kop koffie en de nodige informatie over haar gebied zetten we koers naar de overstromingsvlakte van Lumpenai. In de enorme tuin rond het kantoorgebouw waren enkele vrouwen bezig bladeren bijeen te harken.



Kantoorgebouw in Lumpenai



Titus, Danguole en Rasa over de kaart gebogen



Bladeren barken in de tuin



Deel van de historische kaart (1798-18012) met even boven de meanderbocht de nederzetting Lumpenai (Lumpenai).

Het gebied van de buurschap Lumpenai ligt tussen dat van Vilkyskiai en Pagegiai. We passeerden een verwaarloosd boerderijcomplex - ontegenzeggelijk stammend uit de Russische tijd - in the middle of nowhere. Het geheel met landerijen was niet lang

geleden gekocht door een jong gezin uit Lumpenai, waar we de volgende dag op bezoek zouden gaan. Even verder, een 100 meter rechts van de weg zagen we een oude rivierarm van de Nemunas, geflankeerd door struikgewas. We stopten om een foto te maken. John liep over een uitgestrekt braak stuk land, raapte een kluit grond op en kneep die fijn. Het materiaal bestond uit grofzandige, zeer lichte zavel, wat te verwachten was zo dicht langs de rivier. We bleven een tijdlang door de overstromingsvlakte rijden tot we bij een oud boerderijtje kwamen. Danguole vertelde dat hier twee oude mensen woonden, man en vrouw, die van Duitse komaf waren en die naast Litouwens ook Duits spraken. Bij hoog water roeide de vrouw, Ursule genaamd een paar keer per week naar het dorp Lumpenai om boodschappen te halen en ook om haar zuster Traute te bezoeken. We dachten aan de gemiste kans van vanmorgen om het echtpaar nabij Zukai te interviewen, dus grepen we onze kans en vroeg of we niet even langs konden. Danguole aarzelde geen moment en spoorde Titus aan om het erf op te rijden. Ze klopte op de deur en daar verscheen Ursule in de deuropening, een kleine, tanige, knappe vrouw met een heldere blik en een geweldige uitstraling. Haar man bleek ernstig ziek en ze kon ons daardoor niet binnen vragen.



Boerderij in the middle of nowhere



Dode rivierarm van de Nemunas



verscheen Ursule in de deuropening

We vroegen in het Duits of we een paar vragen mochten stellen. Dat was geen probleem en zo raakten we in een geanimeerd gesprek, dan in het Litouws dan weer in het Duits verliep. Ze vertelde dat ze in 1946 in deze streek kwam wonen en in 1956 met haar man deze boerderij was begonnen. Verder bevestigde ze dat ze bij hoog water als het nodig was naar het dorp toe roeide om boodschappen te halen en haar zuster Traute bezocht. Ze had weinig contact met de burens, die ver van hen

vandaan woonden. Bij de tweejaarlijkse overstromingen (dit jaar ook nog een derde keer in de zomer) waren ze bij nood aangewezen op de gemeente en dus in dit geval op Danguole. Die vertrouwde ons toe, dat ze in die perioden vaak naar hen opbelde om te informeren of alles in orde was. We merkten dat die twee een goede band hadden opgebouwd. Toen we Ursule vroegen of we haar mochten fotograferen, stond ze dat direct toe, maar niet alleen... o, nee geen sprake van... wel samen met Danguole.



Danguole en Ursule



We namen afscheid

We namen afscheid met de wens dat haar man spoedig beter mocht worden. In betere tijden mochten we altijd langs komen, want ze had veel te vertellen. Wellicht komt dat er van.... Via Lumpenai deden we nogmaals Rambynas Hill aan, de heidense plek, die vele Litouwers bezoeken. Even voorbij het monument waar we gisteren met Rasa waren, lag een klein, knus kerkhof in het loofbos met daarom heen een aantal grafheuvels. We openden het hek en wandelden rustig het kerkhof op.

Op pad met Stanislovas Bagdonas, hoofd van de seniunija Stoniskiai.

Van Lumpenai zetten we vaart naar Pagegiai, waar Rasa bij het gemeentehuis uitstapte om op kantoor dringende zaken, die waren blijven liggen, af te handelen.



Gemeentehuis van Pagegiai



Bijgebouw van het gemeentehuis achter de kiosk



De hoofdweg van Pagegiai



Relicten uit de Russische periode in Pagegiai

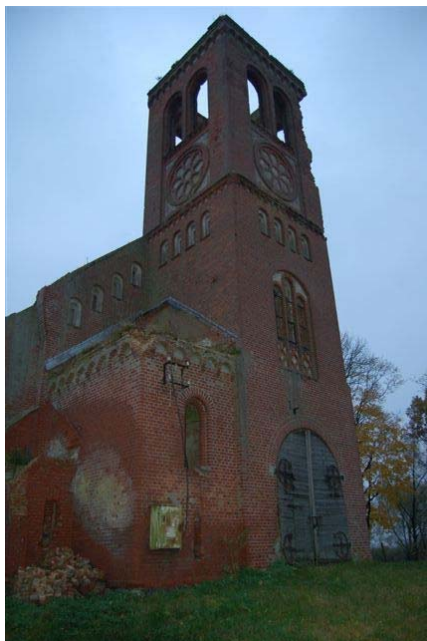
Vika nam de plaats van Rasa in en zij leidde ons naar het westelijke deel van de gemeente, namelijk de buurschap Stoniskiai. Daar ontmoetten we in zijn kantoor Stanislovas Bagdonas, hoofd van de buurschap Stoniskiai. Hij wees ons op de kaart waar hij ons naar toe wilde brengen. Het zou weer een overstromingsvlakte worden met pleistocene opduikingen waarop kleine nederzettingen waren gebouwd en met vele, oude riviermeanders. Ditmaal gingen we niet met onze huurauto, maar met zijn SUV.



Titus, Stanislovas en Vika over de kaart

Hij vertelde dat hij de jeep had gekregen van de minister van defensie van Litouwen, maar hij vond de motor te licht. In ieder geval was de wagen goed genoeg om ons door het ruige rivierengebied te loodsen, waar de onverharde wegen vele kuilen vertoonden.

Bij een vervallen Evangelisch Lutherse kerk, opgetrokken uit van die kenmerkende donkerrode baksteen, stopten we.



Ruïne van een kerk



Stanislov Bagdonas

We draaiden om de kerk heen, stapten weer in en reden via een fraai landschap naar een nederzetting langs een oude rivier van de Nemunas. We stapten uit en verkende de omgeving.



Oude rivierarmen van de Nemunas

Het begon al te schemeren. We liepen langs een oude boerderij/herberg?, en kwamen ook weer die typische aardappelbewaarplassen tegen.



Voormalige boerderij/ herberg?



Aardappelbewaarplassen

In de schemer vervolgden we onze een weg door het lage, dorre land dat deels was bedijkt en waar een lange wetting voor de afwatering zorg droeg met aan het eind een gemaal, die het water uitsloeg op een oude rivierarm. Vika moest alle zeilen bijzetten om haar functie als tolk gestalte geven. De handen en voeten werden vele malen gebruikt.



Afwatering



Gemaal

Op de weg terug naar Stoniskiai hielden we stil bij een enorm complex van silo's, die Stanislov zelf als bouwkundig ingenieur in de Russische periode had gebouwd. Binnenkort zouden ze worden gesloopt. Verderop torende stil en verlaten een Pruisische begraafplaats boven het landschap uit. Een grillige boom gaf er een bijzonder cachet aan.



Niet meer gebruikte silo's



Begraafplaats (Pruisische tijd) stil en verlaten



Rechts Pogegen (Pagegiai; midden en links nabij Winge A de dode meanders van de Nemunas

Rond 18.00 uur waren we terug bij het kantoor van Stanislov. De volgende middag zou hij ons naar een boer brengen in zijn seniunija. Wij reden naar het gemeentehuis om Rasa op te halen en besloten om in hetzelfde restaurant van gisteren tussen Pagegiai en Rukai te gaan eten.

Woensdag 30 oktober: bezoek aan de boeren

De volgende ochtend zouden we de boeren gaan bezoeken, eindelijk. Daar waren we in wezen voor gekomen. Onder de Spaanse klanken van de Gipsy Kings begonnen we aan ons ontbijt, nieuwsgierig wat ons vandaag te wachten stond.

Op bezoek bij de familie Rimantus Girulis

Om 09.00 uur meldden we ons voor de deur van het kantoor Sigitas Stonis aan de overkant van het hotel. Daar stond Stasys Norvilas ons op te wachten. Hij was de plaatsvervanger van Sigitas die andere belangrijke zaken te doen had. Stasys begeleidde ons naar twee boeren in Vilkyskiai, die we vanmorgen zouden interviewen. We stapten in onze huurauto en op aanwijzing van Stasys arriveerden we na nog geen 10 minuten rijden bij de boerderij van Rimantus Girulis aan de Mociskiu kaimas (Vilkyskiaus seniunija, Pagegiu savivaldybe). Mociskiai ligt tussen Vilkyskiai en Zukai aan de linkeroever van de Jura.



Het erf van de familie Girulis met op de achtergrond het woonhuis

We werden hartelijk ontvangen door Rimantus en zijn vrouw Danguole, die ons naar de woonkeuken loosden. Daar stonden kop en schotels klaar en een schaal met snoepjes en koekjes. De koffie was bruin. In de woonkamer die aan de keuken grensde stond een wat schichtige jongen, die snel een plekje zocht achter de deur, zodat we hem niet konden zien. In de gauwigheid zagen we dat er wat met zijn handen mis was, die stonden letterlijk verkeerd.



Titus, Rimantas, Rasa en Stasys



Danguole

We hielden het voorstelrondje kort vanwege de tijd. We hadden immers maar twee uur en de tijd ging toch al zo snel. Rimantas is geboren in Ranginas en ging in Klaipeda naar school evenals zijn vrouw. Hij diende in het Rode Leger, waarna hij ging werken als ‘driver’ bij een kolchoz. Terug in Klaipeda leerde hij zijn vrouw kennen (zij had een administratieve baan), ze trouwden en betrokken daar een flat, zo’n typische, Russische, grauwe flat. Ze kregen drie kinderen: twee meisjes en een (gehandicapte) jongen. De meisjes hebben verkering. Hun zoon vraagt veel medische zorg, wat erg duur is, vertrouwde Rimantas ons toe. Ze zijn later verhuisd naar een flat in Zukai om daar op de kolchoz te werken.

In 1995 kregen ze gelegenheid om land te huren en te kopen, en zetten ze een eigen melkveebedrijf op. Ze verhuisden naar de boerderij in Vilkyskiai, waar ze nu nog wonen. Met hulp van het Rijk en later van de EU hebben ze geïnvesteerd in hun bedrijf: meer land, aanleg van drainage en afwateringssloten, de bouw van een grotere stal en een mestopslag. Ze melken momenteel 27 koeien. En dat is voor hun begrippen redelijk veel.

Om zijn landerijen nabij de Jura lagen dijken van slechte kwaliteit die niet goed functioneerden, omdat in het verleden herhaaldelijk zijn doorgebroken en daarna niet of nauwelijks zijn hersteld. Omdat ze duur waren in onderhoud en hij dat zelf moest betalen, koos en kiest hij nog steeds voor bemesting van zijn land door het rivierwater van de Jura, begrepen wij. Met alle lof voor de verrichtingen van Rasa bleek in dit geval de keus van een lokale tolk een lichte handicap. De conversatie was te technisch op dit vlak. In ieder geval begrepen we, dat Rimantas een brede, ronde pijp van de Jura onder de dijk door naar zijn land heeft gelegd om in droge perioden via infiltratie verdroging van zijn gronden tegen te gaan. De pijp komt uit in een brede watergang. Na een hoogwatergolf fungeert deze wetering om het overtollige water zo snel af te voeren.

Rimantas vertelde verder, dat door de aanleg van het stuwmeer en de bouw van de elektriciteit centrale bij Kaunas de afvoer van het rivierwater beter kon worden gereguleerd dan vroeger. Het bleek echter in de praktijk dat het systeem door menselijk falen dikwijls niet goed werkte, aldus Rimantas. De klacht van de boeren in het benedenstroomse gebied was, dat er in Kaunas te weinig rekening met hun werd gehouden en dat de regulering volgens hen veel beter kon.

Over Europa had Rimantas voor wat zijn bedrijf betreft zijn twijfels. Hij vond vergeleken met de Nederlandse boeren, dat hun koude klimaat een goede concurrentiepositie in de weg stond. De koude winters in Litouwen zorgden voor hoge stookkosten in de stallen, vond Rimantas.

Danguole, zijn vrouw schonk ons nog een kop koffie in en we vroegen haar of ze burenhulp kregen bij tijden van drukte of nood. Burenhulp was hier niet of nauwelijks, vertelde zij. Wellicht omdat ze hier niet vandaan kwamen, vulde hij aan. Afgelopen zomer bijvoorbeeld was het water in de Nemunas en Jura zo snel gerezen, dat zeven koeien geïsoleerd waren geraakt op een zandheuveltje. Hoge waterstanden kwamen in de zomer nauwelijks voor en hij was er dus niet op ingesteld. Hij heeft ze in zijn eentje met alle macht in de veewagen kunnen krijgen. Het was erg gevaarlijk omdat hij op zijn intuïtie moest handelen vanwege de onzichtbare greppels in het ondergelopen land.



Rimantas naast het oude fornuis

Rimantas en zijn vrouw runden samen het bedrijf en hadden geen knecht. Wel had hij een vriend die hem hielp bij het maaien, bij het verwerken van het gras in rollen etc. Hij leverde de melk aan de fabriek in Vilkyskiai, die er onder meer de beroemde Rambynas kaas van maakte. Een bevriende relatie uit Klaipeda deed de administratie van zijn bedrijf, vertelde hij. Om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen van de landbouw in het algemeen en die van zijn streek in het bijzonder las hij kranten en vakbladen, woonde vergaderingen voor boeren bij. Rimantas besloot dit onderwerp met de opmerking, dat hun leven in korte tijd erg veranderd was: een wereld van verschil om van een streng hiërarchisch sovjet systeem zelfstandig ondernemer te worden.

Verder trad bij ons een misverstand op bij het onderwerp over het schoonhouden van de buurt, het organiseren van plaatselijke feesten, het bijhouden van kerkhoven enz. Wij kregen aanvankelijk de indruk, dat de familie lid was van een buurtvereniging, die voor zoiets zorg droeg. Wij vroegen hem of hij lid was van het bestuur van die vereniging, wat niet het geval was. Op de vraag waarom niet, keek hij

ons wat vreemd aan, haalde zijn schouders op en mompelde iets. Achteraf bleek, dat de buurschap (seniunija) dit soort activiteiten organiseerde en dat het hoofd en zijn medewerkers ambtenaren waren, die door de gemeente werden aangesteld



De nieuwe stal



en mestopslag

Vervolgens maakten we een rondgang over het erf en wierpen een blik in de stal. We complimenteerden hen met de nieuwe mestopslag en de stal, waar 27 koeien tevreden herkauwden. De familie Girulis was trots op hun bedrijf, op de rivier de Jura, op de bossen in de omgeving. Hoog water in de zomer was voor hen een nachtmerrie. Tot slot vroeg Rimantas of zijn bedrijf toekomst had met betrekking tot Europa. Op die vraag hadden we niet gerekend. Het schrikbeeld van onze megastallen in Nederland hier in Litouwen voor ogen zette ons tot enig nadenken en we gaven het volgende antwoord. Jazeker. Immers de Aziatische (China, India) markt was in korte tijd enorm aangetrokken. De melkprijzen waren in een halfjaar tijd 30% gestegen. We wezen hem op hun fameuze streekproduct met internationale bekendheid, de Rambynas kaas, op hun grote melktraditie in Litouwen en op Europa zelf. Door slim gebruik te maken van subsidies zou hij zijn bedrijf kunnen uitbreiden en daardoor de productie kunnen verhogen en de kosten verlagen. Hij glimlachte verlegen. Hij dacht er het zijne van. We boden hem een stuk Hollandse geitenkaas aan, dat hij verlegen aannam. We namen afscheid met de belofte, dat we hem via de Email (Mergytel1777@one.lt) wat gegevens over de ontwikkeling van de melkprijzen in Nederland van het laatste jaar zouden sturen.



27 tevreden koeien



Geitenkaas uit Nederland...

Op bezoek bij Valdemaras Kyzelis en Aldona Kyzeliene

We stapten in de auto en werden uitgezwaaid door de familie Girulis. Stasys Norvilas bracht ons naar het volgende adres: de familie Kyzelis, die een vrijstaand huis bewoond in het dorp Vilkyskiai, niet ver van ons hotel (bleek achteraf). We reden om even na 11.00 uur voor. (Adres: Vilkyskiai, Pagegiu savivaldybe, Taurages apskritis).

Het vrij moderne huis was voorzien van een klein bordes. Via twee trappetjes aan weerszijden kon je de voordeur bereiken. Valdemaras en zijn vrouw Aldona stonden ons al op te wachten. We maakten kennis en werden via een klein halletje de gezellige woonkamer binnengeloosd. Ze hadden duidelijk op onze komst gerekend, want de tafel was gedekt met een wit tafellaken, waarop kop en schotels en bijbehorende koffiekkan (wit met drukke oranjebruine versieringen) stonden. In het midden prijkte een schaal met sneetjes brood, belegd met verschillende soorten worst en daarnaast een schaal met allerlei koekjes. Het zag er feestelijk uit. Titus en ik keken elkaar aan, een beetje bedremmeld, omdat ze zich zo voor ons hadden uitgesloofd. We vertelden in het kort waar we mee bezig waren en dat we hen dankbaar waren om ons te ontvangen en van informatie te voorzien over hun ervaringen met hoog water en over hun leven voor en na de onafhankelijkheid. Tijdens de vertaling door Rasa realiseerden we ons hoe weinig tijd we hadden en dat twee uur interviewen eigenlijk veel te kort was.



Valdemaras Kyzelis



Aldona Kyzeliene



...schalen met worst en met koekjes

Valdemaras vertelde, dat hij in 1957 in Siberië was geboren. Zijn ouders woonden in een ander district en zijn als zo vele Litouwers in 1946-1949 naar Siberië verbannen, omdat ze weigerden voor de Russen te werken. Vele mannen en vrouwen uit Litouwen hebben elkaar daar gevonden, zijn getrouwd, hebben kinderen gekregen en mochten aan het eind van de vijftiger jaren weer terugkeren naar hun geboorteland. Zijn moeder is jong gestorven. Valdemaras is opgevoed door zijn oom.

Aldona is in het noordwestelijke deel van Litouwen nabij Palanga geboren. Ze heeft een verpleegstersopleiding gedaan en kwam naar deze streek vanwege een nieuwe baan. Hier hebben ze elkaar leren kennen.

Valdemaras werkte lange tijd op een kolchoz. Het was op één na de grootste kolchoz van de streek, 8000 ha met 600 tot 700 werknemers. Er waren 4 soorten werknemers: arbeiders, trekkerchauffeurs (drivers), melkers en administrateurs. Na de onafhankelijkheid werden de kolchozen in Litouwen tussen 1993 en 1995 opgeheven. We vroegen hem naar het verschil tussen kolchozen en sovchozen. Er ontspon zich hierna een uitgebreide discussie tussen Valdemaras en onze begeleider

Stasys, die op dezelfde kolchoz had gewerkt. Rasa kon er geen touw aan vastknopen en met de gedachte dat Internet hierover op den duur uitkomst kon bieden, besloten we om dit onderwerp te laten rusten. We hadden nog zoveel te vragen en de tijd vloog om.

Het was voor hen moeilijk om aan grond te komen en een eigen bedrijf te beginnen. In eerste instantie kregen ze vee noch land. Ze moesten dus met niets beginnen. De landverdeling, waar hij ook recht op had, liet op zich wachten, omdat eerst de gewassen, die er op stonden, moesten worden geoogst. Hij had netjes een schriftelijk verzoek bij de plaatselijke autoriteiten ingediend. Uiteindelijk kreeg hij land toegewezen, maar niet zoveel als waar hij – naar eigen zeggen – recht op had. Opgewonden vertelde hij, dat hij diverse keren bezwaar had gemaakt tegen dit onrecht, maar dat leverde niets op. Het zat hem na al die jaren nog flink dwars. Dat was goed te zien. We knikten begrijpend, alhoewel wij het fijne van de zaak niet begrepen. We realiseerden ons opnieuw hoe weinig we wisten van de ontwikkelingen voor en na de bevrijding en dat het vrijwel een onbegonnen zaak was om de problemen met de landverdeling in deze korte tijd in beeld te krijgen.

Inmiddels had onze gastvrouw Aldona een fles drank en glaasjes met oren uit de buffetkast gehaald. Het bleek een Litouwse soort likeur te zijn. We toostten op de vriendschap en op een goede toekomst. Het smaakte inderdaad naar likeur, erg lekker en gezellig.



De fles kwam op tafel..

Hun bedrijf bestond uit een paar schuren even verder buiten het dorp op een hoogte. Daar waren de 20 koeien en de 35 stuks jong vee gestald. Hun land bestond grotendeels uit een lage polder niet ver van de rechteroever van de Jura en uit een klein areaal akkerland, waar ze veevoer produceerden. Het land overstroomde twee keer per jaar, waarmee ze goed konden omgaan. Het was een goedkope bemesting, aldus Valdemaras. Afgelopen zomer was het uitzonderlijk nat geweest waardoor de Jura en Nemunas buiten hun oevers traden. Vele witte rollen met kuilgras waren weggedreven met de stroom mee. Ze hadden bijtijds het vee naar de hogere gronden kunnen brengen.



Hoog water in de zomer van 2007



Op onze vraag of ze elkaar hielpen in perioden van nood, antwoordde Valdemaras dat ze nog niet in een situatie zijn geweest waarbij ze hulp van andere boeren nodig hadden. Dat bracht ons op het verenigingsleven in de buurt. Aldona was actief voor de buurschap (seniunija) als vrijwilligster bij het bijvoorbeeld organiseren van het Halloween festival in het buurthuis. Dat verkeerde momenteel in slechte staat en diende te worden opgeknapt. Een huis aan huis actie moest de nodige gelden bijeenbrengen. De buurschap en de vrijwilligers (Valdemaras had daar geen tijd voor) hielden zich verder bezig met het onderhoud aan de begraafplaats, het netjes houden van de woonomgeving, het schoonmaken van het kantoor van de buurschap (seniunija) Vilkyiskiai en het schoonhouden van de wegen. Rasa maande ons tot spoed, want we waren al ver over tijd.



...om mee te nemen naar Holland

Onze gasten lieten ons uit en wij overhandigden hun onze gaven uit Nederland met dank voor hun gastvrijheid. Wij kregen van hen een plastic zak mee met een fles likeur en een flinke ambachtelijk gemaakte metworst. Vol trots liet onze gastvrouw de tuin zien, haar hobby. Dat was duidelijk.



Een deel van de siertuin .

Op bezoek bij Donatas Kuskys en Sandra Kelneryte

Nadat we Stasys hadden afgezet bij het kantoor van de buurschap in Vilkyskiai reden we via Lumpenai naar de boerderij van Donatas Kuskys te brengen. Onderweg in de auto aten we eigengemaakte taart van Rasa's moeder, die heerlijk smaakte. Tegen half twee draaiden we het rommelige erf op van de boerderij van Donatas, een jonge boer, afkomstig uit Lumpenai (Adres: Sakininku kaimas, Lumpenu seniunija, Pagegiu savivaldybe).



Donatas Kuskys en Sandra Kelneryte voor hun nieuwe huis

Het geheel van sterk vervallen schuren, silo's en andere gebouwen of wat er nog van over was, was onmiskenbaar van Russische makelij en leverde een treurig beeld op. Het complex bevond zich in de middle of nowhere van een eindeloze en troosteloze riviervlakte. We waren er gisteren al langs gekomen. Aan de kopse kant van een schuur was onlangs een aanbouw tot stand gekomen, het nieuwe woonhuis van Donatas Kuskys en zijn vriendin Sandra Kelneryte

Donatas kwam door een zijdeur van zijn nieuwe huis naar buiten. We stelden ons voor en hij ging ons voor naar de schuren om te laten zien wat zijn plannen waren en die waren zeer ambitieus. Uitbreiden was het devies. De gebouwen zou hij slopen en vervangen door een moderne stal en schuur. Verbijsterd liepen wij rond over het terrein, wat een troep, wat een chaos zowel binnen als buiten. Hoe zou hij daar orde in kunnen scheppen, vroegen wij ons af. Zelfverzekerd lichtte Donatas werden zijn plannen toe. Uitbreiding van de veestapel, aankoop van meer land en dat alles met steun van de EU.



Een vervallen schuur met silo



Donatas voor zijn combine



Een blik in de schuur

Wij slenterden richting aanbouw en via de zijdeur kwamen in de schuur en vandaar in de keuken. Even verder in een kleine open ruimte zat een knappe, jonge brunette achter het beeldscherm. We liepen op haar af in de veronderstelling de vrouw des huizes te begroeten. Ze stond enigszins verbaasd op en gaf ons een hand. Donatas ging ons voor naar de woonkamer en we zagen in het voorbijgaan een blond meisje, een tiener, schatten we, die zich omdraaide en wegliep.



De woonkamer

Wij namen plaats op de witte bank met voor ons een ronde gedekte tafel met koffiekopjes. Hijzelf nam pontificaal tegenover ons plaats op een keukenstoel en keek ons aan met een blik van 'kom maar op, ik vertel alles wat je wilt weten.'



Donatas Kuskys beantwoordt onze vragen

Donatas is geboren en getogen in Lumpenai, waar zijn ouders een melkveebedrijf voerden. Daarnaast had zijn vader Steponas Kuskys een administratieve baan bij de gemeente Pagegiai. Ook Donatas heeft daar tot voor kort gewerkt als chauffeur van de burgemeester. Omdat zijn vader bij zijn werk te maken kreeg met de Europese regelgeving leerde hij de weg kennen om subsidies binnen te halen en op die manier zijn veebedrijf in Lumpenai uit te breiden. Donatas heeft daar ook van geprofiteerd en samen hebben ze deze voormalige, Russische staatsboerderij gekocht. Zijn toekomstige vrouw Sandra woonde naast hun in Lumpenai, maar vertrouwde hij ons toe, hij heeft haar veroverd in Duitsland tijdens een uitwisselingsweek van de school.

Met haar wilde hij een nieuwe toekomst opbouwen door hard te werken en dit complex te renoveren. 's Winters stond het vee grotendeels op stal in Lumpenai, 's zomers graasde het op de weilanden. Ook hij heeft deze zomer last gehad van het hoge water, maar dat is all in the game. Donatas was een ambitieuze, vooruitstrevende boeren die lid was van de plaatselijke landbouworganisatie. Zij zochten met elkaar naar nieuwe programma's en subsidies om te kunnen renoveren en innoveren vertelde hij enthousiast. Zo was hij onlangs overgegaan op een andere manier van aanbieden van het gras aan zijn koeien. Nadat het gras is gemaaid (3x per jaar anders groeit het niet), droogde hij het in een grote oven bij een temperatuur van 90-92 graden. Daarna werd het gras in een soort molen gekneusd en gesneden in stukjes van 12 en 16 mm lengte (12 mm voor de stieren, 16 mm voor de melkkoeien)

Op onze vraag hoe hij omgaat met hoog water en of hij bij nood hulp krijgt van ander boeren, antwoordde hij ontkennend. Hij had van niemand hulp nodig. Ze dopten hun eigen boontjes. Het grootste probleem bij overstromingen was dat de wegen onderliepen, waardoor je ze niet meer kon zien en moest gissen waar je reed. Ze hadden wel een boot, maar ze gebruikten die haast niet omdat het te gevaarlijk was vanwege de sterke stroming van het water.

We vroegen tot slot of hij zou willen poseren met zijn vrouw voor een foto. Hij riep haar en daar kwam het 'tienermeisje' te voorschijn. We verontschuldigten ons, dat

we ons niet voorgesteld hadden bij binnenkomst. Ze lachte verlegen. Wij vroegen Sandra op weg naar buiten of ze het wel zag zitten om de boel hier op te bouwen. Ze schudde haar hoofd en keek Donatas wat schichtig aan. Ze was liever in Lumpenai gebleven, bekende ze. We knikten begrijpend en namen afscheid met de gebruikelijke plichtplegingen en wensten hen succes met hun ambitieuze plannen.

Op bezoek bij Helmutas Kundrotas en Lidija Kundrotiene

We reden snel naar Pagegiai om Vika op te halen, die samen met Rasa bij de laatste twee boeren zou 'tolken'. Van daaruit zetten we koers naar Stoniskiai om Stanislovas Bagdonas op te halen. We parkeerden onze auto voor zijn kantoor en stapten over in zijn SUV en reden via Rukai naar de boerderij van Helmutas Kundrotas en zijn vrouw Lidija Kundrotiene in Viciai nabij het riviertje de Gégé (Adres: Stoniskiu seniunija, Viciu kaimas). Onderweg staken we de spoorlijn van Klaipeda naar Sovetsk over en een aantal bruggetjes over oude rivierlopen en de Gégé, die zo'n 10 kilometer verderop uitmondde in de Nemunas. De nederzetting waar hun boerderij deel van uitmaakt heet Viciai en ligt aan een oude arm van de Nemunas, die hier even ten zuiden van stroomt. Toen we het erf op reden, kwam Helmutas glimlachend zijn huis en liep ons tegemoet, terwijl hij ons in het Duits toesprak, dat hij in de oorlog niet ver van de Nederlandse grens geweest was. We gaven hem lachend een hand en vroegen hem in het Duits terug, waar dat dan wel geweest was. Via een laag houten trapje betraden wij het flinke, grijze, houten huis en kwamen in een kleine keuken met in de hoek een ouderwets fornuis. We liepen door naar hun woonkamer. Opzij zagen we een andere woonkamer, waar kennelijk een van zijn dochters woonde.



Het huis van Helmut Kundrotas en Lidija Kundrotiene



Het oudervetse fornuis met rechts de open deur naar de kamer van de dochter

In de woonkamer stond de tafel gedekt. Op de bank aan de muurzijde namen Stanislovas, Vika en Rasa plaats, aan de raamzijde Titus en John, aan het hoofd van de tafel nam Helmutas plaats. Later zette Lidija zich tussen Helmutas en Titus in. Een klein jongetje van een jaar of drie vroeg de nodige aandacht en schuifelde tussen de stoelen door zich luidkeels van zijn aanwezigheid kenbaar makend.



De rijkelijk gedekte tafel

Helmutas ontkurkte een fles Sekt en schonk de glazen vol. Hij toostte op ons bezoek enz.

Intussen zette de Lidija zijn vrouw de tafel vol met lekkere hapjes. Titus en ik keken elkaar aan. We realiseerden ons, dat we hier niet zomaar wegkwamen. Dit ging even

duren. Ook hier was duidelijk op ons en onze begeleiders gerekend. De beide meiden hielden zich met de kleine dreumes bezig, die kraaide van plezier. Stanislovas zag de boel tevreden met een "big smile" aan.

Helmutas riep ons toe, dat hij in de oorlog in Rostock bij de Hitlerjugend was geweest, maar dat hij toen gelukkig te jong was voor het leger. Hij was in 1931 in Memelland bij Klaipeda geboren evenals zijn vader (1904), die in de oorlog is overleden. Helmut en Lidija zijn inmiddels 46 jaar getrouwd en hij houdt nog steeds erg veel van elkaar, knipoogde hij ons toe. Ze hebben elkaar in de buurt van Klaipeda ontmoet. Ze kregen drie dochters. Ze besloten ongeveer 40 jaar geleden om hier naar toe te gaan, omdat:

- hun oude boerderij nabij Klaipeda geen elektriciteit had;
- de grond beter was;
- de kwaliteit van het hooi daar erg slechts was;
- hier vrij dichtbij een school was.



Helmutas Kundrotas



Lidija Kundrotiene

Van de 15 hectare land, had hij er 9 ha in eigendom en 6 ha pachtte hij. Naarmate hij ouder werd, is hij van 17 koeien teruggegaan naar 5. De markt in Pagegiai nam een belangrijke plaats in als hij biggen of ander vee kocht of verkocht. Terwijl Helmut vertelde, Rasa vertaalde en Vika de kleine jongen bezig hield, zorgde Lidija voor de inwendige mens. In ras tempo kwamen schalen met brood, met allerlei soorten ham en worst, met salades, met aardappelen, met vlees overgoten met heerlijke saus op tafel. De Sekt had plaats gemaakt voor bier, limonade, wijn en brandy naar ieders believen. We keken op ons horloge het was al bijna vier uur en het einde was nog lag niet in zicht. Hoe moest dat met boer nummer vijf?



Half onderuit gezakt



en toen was er ...koffie



Met taart...

Helmutas vertelde half onderuitgezakt op zijn stoel over zijn ervaringen met hoog water. De eerste keer - toen ze hier pas woonden – schrokken ze wel, omdat het water nog geen 50 meter van de boerderij kwam. Zijn boerderij en het erf bleven meestal droog. De stal had twee verdiepingen, zodat het vee bij nood omhoog kon. We vroegen hem hoe hij wist wanneer het water zou komen. ‘Jawel’, antwoordde hij, ‘dat merken wij aan het waterpeil in een gat in onze aardappelkelder. Als het grondwater omhoog welt, weten we dat Nemunas buiten ze oevers treedt. We doen de piepers dan naar boven op zolder, totdat het water weer gezakt is’. Zij hoefden hun burens niet te waarschuwen voor de komst van hoog water, want die hadden zelf ook zo’n gat in de kelder. Het grote gevaar voor hen was niet het water, maar kruie ijs. Dat kon erg bedreigend zijn. Lidija vertelde dat hun schoonzoon een aantal jaren

geleden vlakbij de boerderij door het ijs was gezakt en was verdronken. Dat was een grote klap voor het gezin.

Bij hoog water, ging Helmutas voort, hezen we vroeger bij nood of ziekte een vlag op het dak van het huis om aandacht te trekken. De dokter of andere hulpverleners voeren met een amfibievoertuig naar de boerderij. Nu gebruiken ze de telefoon en komt een helikopter.

Wij vroegen Helmutas en Lidija - met ons gezicht zoveel mogelijk in de plooi – of ze tevreden waren over de rol van Stanislovas als hoofd van de buurtschap. Terwijl Rasa onze vraag vertaalde, hielden wij de gezichten van Stanislovas en Helmutas met ingehouden lach goed in de gaten. Nog tijdens de vertaling van Rasa keek Helmutas ons niet begrijpend aan en daarna Stanislovas. Zijn ogen begonnen te twinkelen en met een breed gebaar verklaarde hij lachend dat ze dik tevreden waren over hem. Lidija schoot hem lachend te hulp, terwijl ze een enorme taart overgoten met chocola op tafel zette, nee, nee geen kwaad woord over Stanislovas, die al zijn gouden tanden bloot lachte. En wij lachten uitbundig met hun mee.



Stanislovas, big smile

We keken op ons horloge. Het was kwart voor vijf. Om vier uur zouden we bij boer 5 zijn. We moesten nodig gaan. We namen hartelijk afscheid van Helmutas en Lidija, die onze gaven in ontvangst namen. Wij kregen nog een fles Litouwse brandy mee. Wij waren diep onder de indruk geraakt van hun gastvrijheid en hun openheid. Stanislovas zoende Lidija op beide wangen ten afscheid. We kwamen buiten, en zagen tot ons verrassing, dat het al donker begon te worden. We knipten nog gauw

een paar landschapsfoto's voordat we in Statislavos' auto stapten. We reden het erf af, uitgezwaaid door Lidiya en Helmutas. We waren moe en voldaan en we zagen eerlijk gezegd tegen het volgende bezoek op. Wij vreesden met grote vreze, dat ook hier de tafel rijkelijk gedekt was. ...



Landschap nabij de boerderij van Helmutas en Lidiya

Na vijf minuten rijden kwamen we aan bij een soortgelijke boerderij als die van Helmutas. Het houten woonhuis was wat kleiner. Het was binnen donker. Stanislovas klopte op de deur, maar er deed niemand open. Hij vertelde ons, dat als het te laat zou worden, de boer en zijn vrouw zouden gaan melken. En dat bleek inderdaad het geval. We haalden opgelucht adem. Stanislovas stelde voor om een kort bezoek te brengen aan het voormalig landgoed Silgaliu dvaras tussen Paggeiai en Rukai. Daar voelden we voor.

Onderweg passeerden we twee boerinnen die aan het melken waren. We stopten en maakten een kort praatje. Ze waren erg vriendelijk en ze vertelden dat ze een paar kilometer verderop bij het dorp woonden. Ze molken 14 koeien. In de melkwagen konden er twee tegelijk gemolken worden. De aandrijfmotor van de melkmachine stond in de laadruimte van hun auto.



Twee boerinnen bezig met het melken

We vervolgden onze weg naar Silgaliu dvaras, dat we na 10 minuten rijden bereikten. Het landgoed bestond uit landerijen, stallen een boerderijachtig, witgrijs landhuis met een rood pannendak. Het was inmiddels donker geworden.



Silgaliu dvaras (landhuis)

We liepen langs het landhuis op, er brandde licht in een paar kamers. Aan weerszijden van het landhuis bevonden zich langgerekte schuren en stallen. Wij begrepen, dat hier in het verleden paarden werden gefokt. Op het landgoed stonden nog enkele, oude bomen.



Rasa en Vika meten een dikke boom

Na een korte verkenning reden we terug naar Stoniskiai. We waren hondsmoe. We bedankten Stanislovas uitvoerig. We zetten Vika en Rasa thuis af. De volgende dag 1 november was een feestdag. Iedereen had vrij. Rasa zou ons dan naar Seretlaukis, een vervallen landgoed brengen, waar de gemeente Pagegiai met steun van de EU een erfgoed project heeft opgestart. Daarna zouden we Vika thuis ophalen om Rusne, een plaatsje aan de monding van de Nemunas te bezoeken. Wij reden terug naar ons hotel, knapten ons wat op om rond de klok van half negen een lichte maaltijd te bestellen en de dag nog eens door te nemen. We waren de enige gasten.



Titus in het restaurant

Donderdag 1 november: nationale feestdag

Bezoek aan Sereitlaukus

De volgende morgen stond om 9.00 uur Rasa voor ons hotel. We begaven ons naar Seretlaukus. Op de kaart van 1798 staat het landgoed als Schreitlangken vermeld.



Lokatie van het voormalige landgoed Schreitlangken op de kaart uit 1798 (nu Seretlaukis) met daarboven Kellerischken (nu Keleriskiai)



We volgden de pijl op het verkeersbord en passeerden circa 6 km verder een kleine nederzetting, Keleriskiai genaamd. We zagen zowel relictten van de Pruisische als van de Russische bouwkunst, veel ruïnes. Het landschap zag er troosteloos uit.



Keleriskiai: fabriek



relict uit de Pruisische tijd

We kwamen uit bij een modderpad en zette de auto aan de kant. We liepen zo goed als zo kwaad over het modderpad en bereikten een open vlakte omzoomd met bomen en waarin een eenzame woonwagen stond. Het bleek de schafteket te zijn voor de gemeentewerkers, die hier bezig zijn met het weghalen van bomen en opslag. Vandaag waren ze vrij vanwege Allerheiligen. We liepen verder door het parkachtige landschap. Even verder troffen we een ruig terrein aan met restanten van een oude gracht of een poel, omzoomd met struiken en opslag. Rasa vertelde dat het voormalige landgoed Seretlaukis nabij Rambynas een toeristische trekpleister moest worden. Er was nog het nodige te doen, concludeerden we.



We liepen terug naar de auto en zetten koers naar Stoniskiai, waar we Vika thuis ophaalden en reden naar Rusne. Het landschap werd steeds opener en ruiger. We passeerden een overlaat. De weg knikte daar ongeveer 2 meter naar beneden. Rasa vertelde dat als de overlaat in werking was, hier ten minste 2 meter water over de weg stroomde. Een toeristische attractie vormde een speciale vrachtwagen op hoge wielen, die personenauto's naar de andere kant van de overlaat vervoerde.



Overstromingsvlakte nabij Rusne



Overlaat in de weg

Het regende licht toen we in Rusne aan kwamen. Vika wist in de buurt een visrokerij en ze vroeg of we daar langs konden rijden, zodat ze wat gerookte vis mee naar huis kon nemen. Het was vlakbij de doorgaande weg en we stopte bij een tunnelkasje, waarachter rook omhoog kringelde. Daar stond een kleine, primitieve rokerij. We liepen het plastic kasje binnen, waar de gedroogde vis lag uitgestald.



Rasa en Vika kochten voor thuis enkele vissen. Rusne ligt op het splitsingspunt van de Nemunas: de zuidelijke tak de Skyrvite en de noordelijke tak de Atmata. Beide rivierarmen monden uit in de Kursiu Marios. Dat is een zoetwater binnenmeer, dat aan de westzijde wordt begrensd door een zeer smalle, uitgestrekte duinenreeks, Neringa genaamd. Het binnenmeer versmalt zich voor Klaipeda tot een brede korte Rivier, die uitmondt in de Baltische Zee. We liepen naar het splitsingspunt van de Nemunas en maakten tegen beter weten in wat foto's, want het was erg heïg, bijna mistig. Het was niet koud en guur, verre vanaangenaam. We reden naar Silute een behoorlijk plaatsje, ongeveer tien kilometer ten oosten van Rusne. In Silute gebruikten we de lunch in een gezellig restaurantje met harde muziek. Vandaar ging de reis dwars door de delta van de Nemunas naar Vente, een ornithologisch centrum op het einde van een landtong.



Kursiu Marios, het binnenmeer

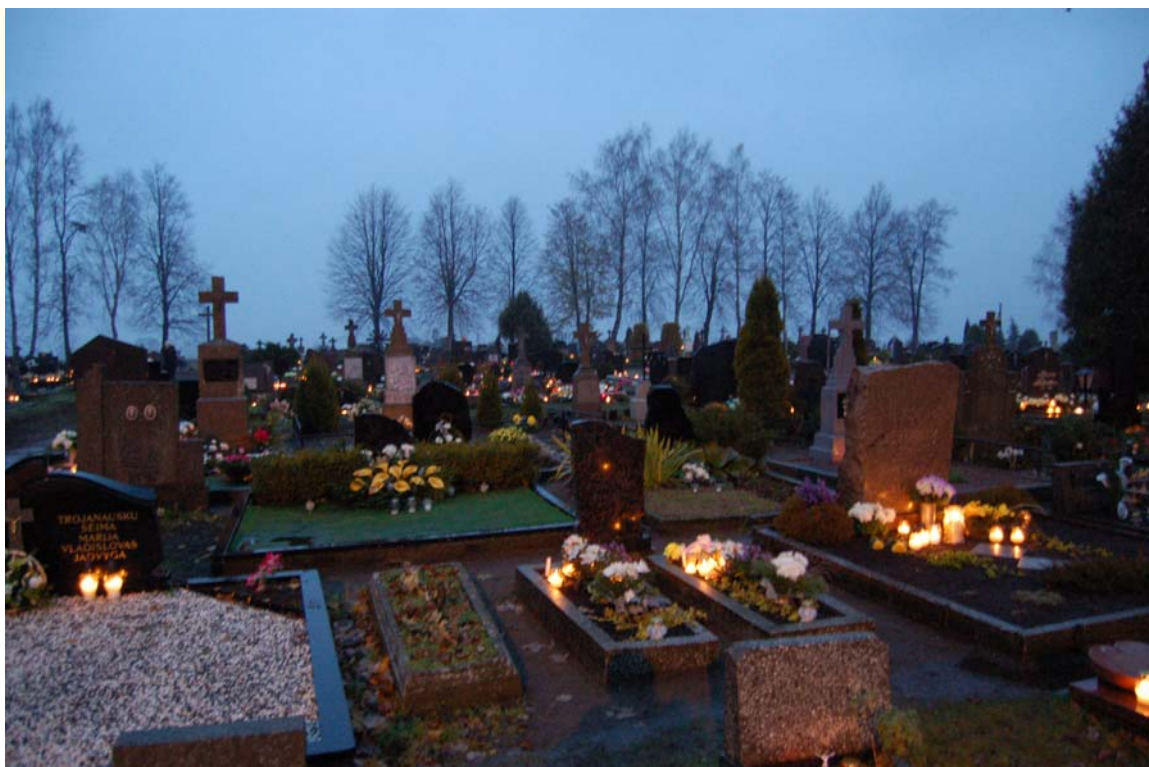
We reden langs de kust van de Kursiu Marios en stopten om wat foto's te nemen. We liepen naar het smalle strandje en proefden het water van het binnenmeer. Het was inderdaad zoet. Op de punt van Vente bevonden zich een oude vuurtoren en een ornithologisch station. Hieronder volgen wat impressies.





De hoofdstraat van Silute

We keerden via Silute terug naar de auto, reden richting Pagegiai. Bij Rukai bezochten we de begraafplaats, die al van afstand door de kleurrijke lichtjes goed te zien was. Het was er erg druk. Iedereen was bezig met het leggen van bloemen op de graven van hun dierbaren.



Begraafplaats van Rukai

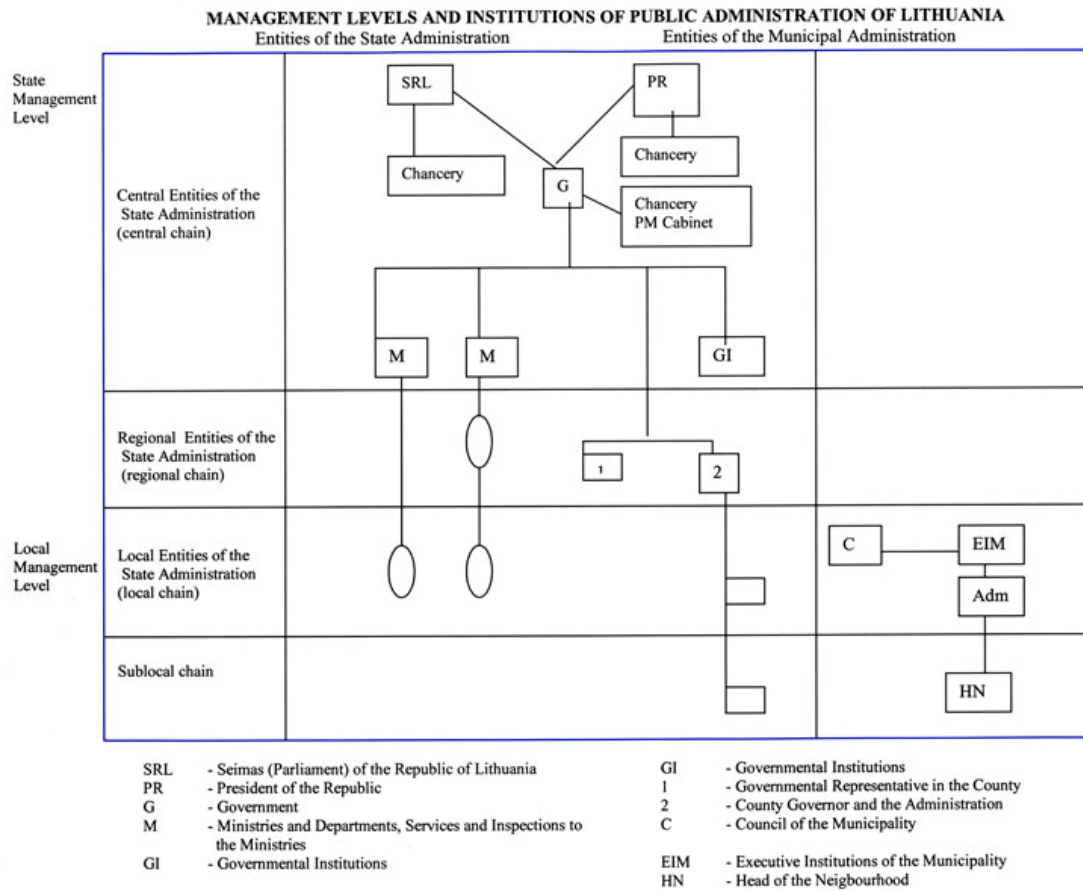
We besloten de vrije dag met een diner in ons stamrestaurant nabij Rukai. Het werd een gezellige avond en bedankten onze beide gastvrouwen hartelijk voor hun inspanningen. Wij waren dik tevreden en zij ook, nadat we met hen hadden afgerekend. We gaven hen een dikke fooi, wat ze eerst niet wilden accepteren, maar we drongen aan om dat toch te doen. We brachten de beide meiden daarna huis, namen afscheid en reden door naar het hotel. Daar dronken we wat en gingen tevreden naar bed.



Afscheidsfoto in het restaurant nabij Rukai: Titus, Rasa, John en Vika

De volgende dag zijn we langs de noordoever van de Nemunas naar Kanaus gereden en vandaar via de snelweg naar Vilnius. 's Middags zaten we weer in het vliegtuig. Titus pakte een tijdschrift uit het vak voor zich. Het heette: Lithuania in the World. Daarin stonden o.a. artikelen over het gebied rond Klaipeda en over de ontwikkeling van de landbouw (melkveehouderij). We hebben dit aandachtig gelezen. We landden 's avonds op Schiphol en daarmee was ons Litouwse avontuur definitief voorbij.

Appendix 3 Management levels and institutions of public administration of Lithuania



Appendix 4 Organization of public institutes in Lithuania

